

De veelvraat, de leeuw van het noorden

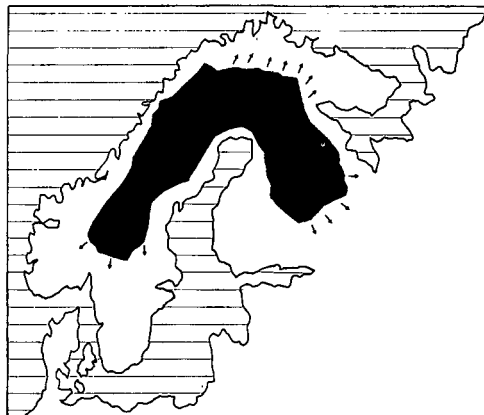
door drs. B. Hanus

In de folklore van de Scandinaviërs wordt de Veelvraat (*Gulo gulo* (L.)) vaak beschreven met dezelfde eerbied als waarmee Afrikanen spreken over de Leeuw. Men gebruikt dan bewoordingen als 'onovertroffen', 'geweldig' en 'fenomeenaal'.

De Nederlandse naam voor de Veelvraat is een onjuiste vertaling van de Zweedse benaming voor dit zoogdier 'Fjellfrass'. Dit betekent gewoon 'rotskat'. De Nederlandse naam, berustend op een misverstand, suggereert daardoor ten onrechte dat dit dier een veelvraat zou zijn.

Het uiterlijk van de Veelvraat vertoont sterke gelijkenis met zijn familieleden, met name met de Steenmarter en met de Das. De Veelvraat is echter veel groter dan zijn hierboven genoemde verwanten. De kleur van de Veelvraat is uniek te noemen. Hij is in de zomermaanden overwegend zwartbruin, maar kan in de wintertijd eerder bruingrijs worden genoemd. Twee goudkleurige strepen contrasteren prachtig met de donkerbruine basiskleur en lopen over de flanken naar het achterlijf, waar ze samensmelten. Ook over de kop en de wangen loopt een brede prachtige, lichtbruine band.

Een volwassen exemplaar van de Veelvraat is ongeveer 84 tot 128 cm lang (de pluimachtige staart, die in het algemeen ca. 14% van de totale lichaamslengte bedraagt, inbegrepen). De schouderhoogte is in verhouding tot de lichaamslengte gering en varieert tussen 40 en 45 cm. Bijzonder opvallend zijn de 'voeten' van de Veelvraat door hun enorme oppervlakte. Net als bij de andere Marterachtigen (Mustelidae) zijn de mannetjes in het algemeen zwaarder dan de vrouwtjes en hun lichaamsgewicht bedraagt dan ook in de regel niet minder dan 30-38 kg.

Afb. 1

Gearceerde gedeelten duiden de vaste verblijfplaatsen van Veelvraten aan. De pijlen geven de trekrichting weer van individueel zwervende exemplaren.

Hoewel de Veelvraat aanzienlijk groter is dan alle andere Europese Marterachtigen is er tot nu toe maar zeer weinig bekend over de geheimzinnige levenswijze van deze bijzonder boeiende zoogdieren.

Grotendeels is dit te wijten aan het feit dat hun activiteiten hoofdzakelijk 's nachts plaatsvinden en deels ook aan hun bijzonder intelligente aard. Daardoor durft dit dier op sommige ogenblikken bijna ongelofelijke risico's te nemen en kan het een ongehoorde brutaliteit aan de dag leggen. Daar staat weer tegenover dat het dier ook bijzonder wantrouwend en schuw kan zijn. Dankzij hun perfect ontwikkelde zintuigen, vooral hun reuk- en gehoororgaan, gebeurt het maar zeer zelden dat een Veelvraat in een val gevangen kan worden - laat staan dat het dier observatie van nabij toestaat...

De negatieve reputatie van de Veelvraten wordt - zoals zo vaak bij minder goed bekende dieren - zeer sterk overdreven. Een Veelvraat valt nooit een mens aan, uitgezonderd in het geval dat het dier gewond is of in een noodtoestand verkeert,

Afb. 2

Ook de Veelvraat is een van de vele bedreigde zoogdieren. Indien men binnen 5 jaar niet radicaal ingrijpt, is de kans zeer groot, dat ook deze diersoort dan uit Europa zal zijn verdwenen.

dus zich uitgesproken in een positie bevindt waarin hij zich verdedigen moet. Niettemin hebben wij een enkele keer duidelijk kunnen vaststellen dat de Veelvraat een zeer moedige en onverschrokken vechter is. Niet alleen gaat dit sympathieke dier onder geen voorwaarde een Bruine beer of een Lynx uit de weg, maar het omgekeerde gebeurt: het is vaste regel dat zo'n dier vlucht voor een Veelvraat. Tijdens de strenge wintermaanden valt een volwassen Veelvraat vaak Rendieren en ander groot wild aan. Maar in dat geval is de prooi meestal zwak of ziek. De aanvallen op gezond, groot wild worden door de Veelvraat vaak alleen uitgevoerd, vanuit een hinderlaag. Een metgezel of enkele leden van de eigen familie (soms zelfs onvolwassen dieren) kunnen daarbij actief assisteren (zie tek. 4). In de zomermaanden stelt de Veelvraat zich vaak tevreden met diverse knaagdieren zoals muizen, hazen en konijnen, alsmede met verschillende bosvruchten, kadavers, vis en indien het niet anders kan, zelfs met insecten.

Bij de jachttechniek die de Veelvraat hanteert als hij op groot wild jaagt zien wij veel overeenkomst met de jachtwijze van de familie der Katachtigen, met dit verschil dat een Lynx, Poema of Luipaard vanuit een hoogte aanvalt, b.v. vanaf een boom of rotsformatie, terwijl de Veelvraat zijn hinderlaag uitsluitend tussen het struikgewas op de grond voorbereidt. Net als de Katachtigen vervolgt de Veelvraat zijn slachtoffers lopend. Bij een mislukte aanval gaat die achtervolging maar over een betrekkelijk korte afstand, die varieert tussen 40 en 180 meter. Tijdens zo'n achtervolging ontwikkelt de Veelvraat een opmerkelijke snelheid, die echter nooit lang wordt volgehouden.

Een ideaal jachtterrein, geschikt voor een effectieve hinderlaag, is voor de Veelvraat ongetwijfeld een golvend terrein, liefst met een rotsachtige bodem waarop zich dicht struikgewas en/of vele bomen bevinden. Bij het bemachtigen van een grote prooi is de Veelvraat (opnieuw net als vele leden van de Katachtigen) bereid het karkas een boom in te slepen, wat hem als goede klimmer best afaat. In andere gevallen neemt hij de resten van zijn slachtoffer mee naar zijn nest.

Ook zwemmen kan de Veelvraat uitstekend. Hij kan echter niet duiken. Zijn 'zwemtochtjes' zijn altijd onvrijwillig.

Tijdens onze observaties in Midden-Zweden hebben wij eens de gelegenheid gehad een Veelvraat gade te slaan, die het gemunt had op een familie met jonge Otters. Onze vriend gleed vanuit dicht struikgewas met een enorme plons het water in, in de hoop een van de jonge Otters te bemachtigen. Op bijna hetzelfde ogenblik verdween het jong echter in de beschermende diepte, terwijl op bijna dezelfde plaats de moeder van het jong opdook en ondanks haar geringe afmetingen de rover aanviel. De Otter drukte haar sterke gebit in de nek van de agressieve jager en trok deze na enkele mislukte pogingen geheel onder water. Pas na ongeveer drie minuten kwam de Otter met de slap hangende Veelvraat in haar bek weer aan de oppervlakte, alsof ze haar ongeloofwaardige prestatie wilde benadrukken. Na enige ogenblikken liet ze het kadaver van de Veelvraat los en verdween daarna snel in de donkere diepte. Toen wij sectie op het gedode dier verrichtten, kwamen wij tot de conclusie dat de dood ongetwijfeld alleen maar door verdrinking was opgetreden, ondanks de vier grote scheuren in de linkerzijde van de hals.

De biotoop van de Veelvraten is eigenlijk enorm moeilijk te omschrijven. Deze zoogdieren kunnen zich namelijk uitmuntend aan een bepaalde omgeving aanpassen. Bergachtig terrein met veel struikgewas en boomgroei, met moerassen en rotsformaties is echter stellig het meest ideale leefmilieu voor deze boeiende dieren.

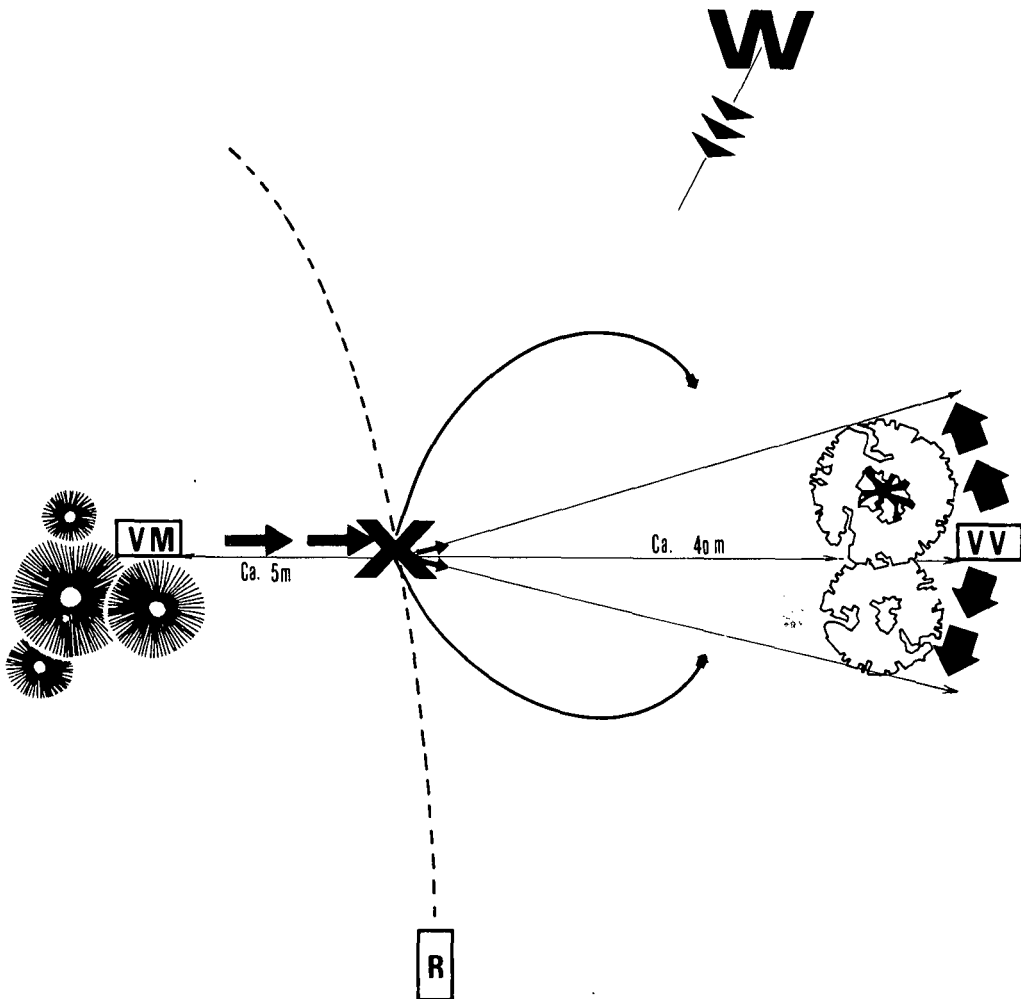
Na veertien maanden lang Veelvraten te hebben geobserveerd zijn wij tot de conclusie gekomen, dat veel beweringen over de grootte van de territoria van de Veelvraat geheel op fabels zijn gebaseerd. Men heeft tot nu toe aangenomen dat Veelvraten een zeer uitgestrekt terrein

Afb. 3

De voetafdrukken van Veelvraten vertonen een sterke gelijkenis met die van de Boom- en Steenmarter. Veelvraatsporen hebben echter aanzienlijk grotere afmetingen.

nodig zouden hebben, zo'n 200 tot 250 vierkante kilometer (!) zonder dat negatieve factoren catastrofale gevolgen zouden hebben voor een bepaalde Veelvraatpopulatie. Weliswaar hebben Veelvraten tegenwoordig vaak een enorm gebied tot

Afb. 4

Voorbeeld van een hinderlaag van een paar Veelvraaten.

Bij een veel gebruikte wissel van een Ree (gestippelde lijn), op korte afstand (ca. 5 m) staat een Veelvraat (VM) tussen het dichte struikgewas op de loer. Zijn metgezel(lin) (VV) wacht aan de andere kant, op grotere afstand (ca. 40 m) van de wissel, verborgen tussen dicht bij elkaar staande bomen. Een niets vermoedend Ree (R) wordt op de positie X door de eerste Veelvraat aangevallen. In het geval dat deze eerste aanval niet gelukt, zorgt de eerste Veelvraat er voor, dat het Ree automatisch en zonder dat te weten in de richting van de tweede Veelvraat vlucht. In de meeste gevallen is de reactie

van het Ree zodanig, dat het op zijn vlucht terecht komt bij de tweede (verborgen) Veelvraat (VV). Als het Ree echter een 'verkeerde' of 'minder gunstige' vluchtrichting uitkiest, wordt het door de eerste Veelvraat (VM) zodanig 'gecorrigeerd' (zie correctielijn/aanval dikke lijn) dat het tenslotte toch voor de tweede Veelvraat komt te staan en bemachtigd kan worden. Aangezien de wind (W) dankzij de 'verkeerde' richting geen bedreiging vormt voor de loerende Veelvraaten, bestaat er in zo'n geval een kans van ca. 95% dat het Ree gegrepen zal worden.

hun beschikking, maar dit feit is alleen maar te wijten aan de betrekkelijk dunne 'bezaaiing' van het betreffende gebied met deze dieren. Daarentegen ontdekten we bij het Finse dorpje Loka enkele Veelvraat-families, die maar over een territorium van ongeveer 4 km² beschikten, wat voor deze dieren toch geen wezenlijke problemen opleverde.

Tot dusver werd eveneens aangenomen dat de man Veelvraat over enkele, soms zelfs over 3 of 4 vrouwtjes zou beschikken, die in zijn territorium zouden vertoeven en die streng tegen eventuele rivalen beschermd zouden worden. Niets is minder waar! Een Veelvraat bezit, wat dit betreft, een ondoorgrondelijk 'karakter'...

Zo hebben wij b.v. een man Veelvraat aangetroffen die er niet minder dan 8 vrouwtjes op na hield. Een ander mannelijk exemplaar verliet zijn metgezellin direct na de paringsdaad en zocht andere vrouwelijke collega's op, waarmee hij bijna een jaar lang als celibetair leefde, zonder dat er problemen ontstonden omtrent de territoria, die in dit geval zeer onduidelijke vormen hadden. In andere gevallen hebben wij 'trouwe echtgenoten' kunnen vinden, die blijkbaar langer dan een jaar bij hun metgezellin bleven en voor haar en haar jongen zorgden, onafhankelijk van de paringsperioden.

De paringsroep en de contactroep van de Veelvraat verschillen in sommige gevallen nauwelijks van die van sommige leden van de familie der Katachtigen. Een algemeen bekende roep bij de paringsdaad klonk in onze ogen (amateuristisch nagebootst): 'Koeiiiiiúúú(t) -Guiúúúúet'. Ook verloopt de paring bijna in dezelfde periode als bij sommige leden van de kattenfamilie, nl. in de maanden maart tot en met juli, en met identieke heftigheid. Door de vertraagde implantatie van de bevruchte eicel worden de 2-4 jongen echter pas het volgende voorjaar of in het begin van de zomer geboren.

De jonge Veelvraten doen ons - afgezien van hun kleur - sterk denken aan de Steenmarter (*Martes foina*). Ze zijn ongeveer 18-22 dagen blind en worden tot hun tiende en in zeer sporadische gevallen zelfs tot hun 36e week gezoogd. De jongen worden betrekkelijk laat, nl. pas op tweejarige leeftijd, volwassen. Daarna worden zij - afhankelijk van hun geslacht én van hun vader - wel of niet weggejaagd, als ze tenminste van het mannelijk geslacht zijn. Maar ook dit feit is niet altijd even vaststaand: in vele gevallen hebben wij kunnen constateren dat de jongen aanzienlijk langer dan normaal bij de ouders bleven en b.v. actief hun ouders hielpen bij de jacht op groot wild. Bij sommige families van de Veelvraat hebben wij zelfs enkele aangetroffen, die met

betrekking tot de voedselvoorziening bléven parasiteren op hun moeder en/of vader.

Ondanks hun zeldzaamheid en hun prachtig uiterlijk worden Veelvraten door talloze jagers hevig vervolgd - met een bijna onmenselijke nijd en haat. De meesten van die jagers beweren weliswaar dat zij op Veelvraten jagen alleen vanwege de 'bekende' bloeddorstigheid van deze dieren, maar het komt ons aanzienlijk waarschijnlijker voor, dat de zeldzame en waardevolle vacht van de Veelvraten hun ongeluk betekent en dat die vacht doorslaggevend is.

Ondanks enkele (overigens niet al te effectieve) maatregelen in Zweden en (deels) in Finland worden de Veelvraten daar in een 'bijna-bliksemtempo' uitgeroeid. De populatie van deze sympathieke dieren is (net als bij vele andere diersoorten) al 'op de rand van de afgrond gekomen' en dat zal ongetwijfeld catastrofale gevolgen voor onze dierlijke vrienden hebben.

Zo werd (volgens Meto) in 1950 het aantal Veelvraten in Scandinavië op ongeveer 8000 exemplaren geschat. Bij een volgende telling in 1966, wordt nog maar over ca. 2600 Veelvraten gesproken en in 1975 zou de Veelvraat-populatie nog ongeveer 600-680 exemplaren groot zijn.

Ondanks de betrekkelijk moeilijke omstandigheden waaronder wij deze trotse dieren konden observeren, nog bemoeilijkt door het weinig toegankelijke terrein en het nachtelijke leven van de Veelvraten, hebben wij enkele belangrijke resultaten kunnen boeken, die ons bijzonder veel voldoening schonken.

Wij hopen dat wij de lezer ervan hebben kunnen overtuigen dat Veelvraten niet bloeddorstig en niet agressief zijn. En wij hopen tevens, dat onze vriend de Veelvraat nu eindelijk invloedrijke, menselijke beschermvrienden zal vinden.

Wij hebben het genoeg gehad, om als enkelen van de eersten blijvend en hecht vrede met de Veelvraten te sluiten! Wie volgt?

Adres van de schrijver: